

Toepassing van vaste planten,
rozen en sierheesters
in het openbaar groen

Rapportnr.: PT 2002-81

Geranium macrorrhizum

HAS KennisTransfer
Huib van Berkel
Erik Jeucken
Mark van den Nieuwelaar

Productschap Tuinbouw
Hester van Gent

Augustus 2002

Inhoudsopgave

1. Inleiding	blz. 3
2. Gewasgroepen	blz. 4
2.1. Sierheesters	blz. 4
2.2. Vaste planten	blz. 5
2.3. Rozen	blz. 6
2.4. Toekomstverwachtingen gemeenten	blz. 7
3. Beleid gemeenten	blz. 8
2.1. Aanleg en onderhoud	blz. 8
2.2. Kennis	blz. 9
2.3. Toekomstverwachtingen gemeenten	blz. 10

1. Inleiding

In het openbaar groen vinden de laatste jaren grote veranderingen plaats. Doordat ‘onderhoudsextensief’ vanwege de beheerskosten een belangrijk criterium voor gemeenten is geworden, wordt bij vervanging of nieuwe aanplant vaak gekozen voor gras of steen in plaats van ‘groen’. In de praktijk zijn er echter ook gemeenten, die er in slagen vaste planten, rozen en sierheesters, tegen lage kosten voor onderhoud, gevarieerd in hun beplanting toe te passen.

Het Productschap Tuinbouw (PT) heeft in opdracht van de sector (ondermeer de Vereniging van Vastplantenkwekers en de Cultuurgroep voor Siergewassen van de Nederlandse Bond voor Boomkwekers) HAS KennisTransfer de opdracht gegeven onderzoek te doen naar de technische en financiële aspecten bij de toepassing van rozen, sierheesters en vaste planten in het openbaar groen. Drie studenten van de HAS Den Bosch hebben het onderzoek in de vorm van een afstudeeropdracht uitgevoerd.

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen, hebben de studenten een schriftelijke enquête onder gemeenten gehouden. Van de 510 gemeenten, hebben 177 gemeenten de enquête geretourneerd, wat overeenkomt met 35 procent. Daarnaast is een deskresearch uitgevoerd, zijn diepte-interviews gehouden bij zowel gemeenten als in de boomkwekerijsector en is er een discussieochtend geweest met betrokken partijen.

In dit rapport zijn de belangrijkste resultaten van het onderzoek, met aanbevelingen beschreven. In het najaar van 2002 wordt bekeken welke vervolgstappen wenselijk zijn om de toepassing van rozen, sierheesters en vaste planten in het openbaar groen te bevorderen.

Geïnteresseerden kunnen het volledige rapport opvragen bij de afdeling documentatie van het Productschap Tuinbouw, tel. 079 3470633, e-mail j.claassen@tuinbouw.nl , fax. 079 3470404, o.v.v. ‘rapport HAS KennisTransfer openbaar groen’

2. Gewasgroepen

Per gewasgroep (1.1 sierheesters, 1.2 vaste planten en 1.3 rozen) worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek beschreven, waaronder de huidige toepassing, aandachtspunten en voorbeelden van geschikt assortiment. Dit wordt gevolgd door de toekomstverwachtingen van gemeenten met betrekking tot de gewasgroepen (1.4).

2.1. Sierheesters

Uit de enquêtes blijkt dat gemeenten over het algemeen positief tegenover de toepassing van sierheesters in het openbaar groen staan. In het openbaar groen worden sierheesters op dit moment veel toegepast, zeker ten opzichte van rozen en vaste planten. Belangrijkste redenen hiervoor zijn de variatie in het openbaar groen en de lagere kosten voor aanleg en onderhoud; door heesters toe te passen die goed bodembedekkend zijn, krijgt onkruid minder kans. Bovendien is een breed (geschikt) assortiment beschikbaar. Behalve de eigenschap 'bodembedekkend', dient een heester aan enkele andere facetten te voldoen om succesvol in het openbaar groen te gedijen. Zo moet de heester bestand zijn tegen strooizout, hondenpoep en betreding.

Zoals voor elke beplanting, geldt ook hier de stelregel: 'de juiste plant op de juiste plaats'. Dit geldt zowel voor de grond (met name grondsoort en zuurgraad), als de plaats (schaduw-, zon of halfschaduw, maar ook: geen belemmering voor het verkeer vormen). Het onderhoud van sierheesters bestaat hoofdzakelijk uit: een watergift de eerste weken na het planten, onkruidbestrijding (met name in het eerste jaar na het planten), verwijderen van opslag bij geënte heesters en snoeien.

In tabel 1 zijn enkele voorbeelden van heesters te vinden, die geschikt zijn voor de toepassing in het openbaar groen.

Tabel 1: Geschikt assortiment sierheesters voor het openbaar groen

Geschikt assortiment sierheesters voor het openbaar groen
<i>Lonicera nitida</i> 'Maigrün'
<i>Cotoneaster</i> , div. soorten, bijv. <i>Cotoneaster x suecicus</i> 'Coral Beauty'
<i>Hedera</i> , div. soorten
<i>Berberis</i> , div. soorten
<i>Rubus</i> 'Betty Ashburner'
<i>Mahonia</i> , div. soorten
<i>Chaenomeles</i> , div. soorten
<i>Euonymus fortunei</i> 'Dart's Blanket'
<i>Stephanandra</i> , div. soorten
<i>Weigela</i> , div. soorten
<i>Deutzia</i> , div. soorten

2.2 Vaste planten

Vaste planten worden nog weinig toegepast in het openbaar groen; 26 procent van de geënquêteerde gemeenten gaf zelfs aan helemaal geen vaste planten te hebben staan. Toepassing bij de overige gemeenten gebeurt hoofdzakelijk op de zogenaamde zichtlocaties, zoals rotondes, plantenbakken, begraafplaatsen, parken en boomspiegels. Uit de enquêtes blijkt verder dat de meerderheid van de gemeenten vaste planten niet geschikt vindt voor de toepassing in het openbaar groen; niet alle ervaringen zijn succesvol. Het probleem is dat de laatste jaren veel nieuwe vaste planten op de markt gebracht zijn onder de noemer ‘onderhoudsarm’, terwijl deze zich in de praktijk nog niet bewezen hebben. De gemeenten noemen als belangrijkste nadelen dat vaste planten niet vandalisme bestendig zijn, veel onderhoud vergen en duur zijn in aanleg. Wel zijn de meeste gemeenten het erover eens dat vaste planten veel variatie kunnen geven en een hoge sierwaarde hebben. Een klein gedeelte van de gemeenten vindt vaste planten daarentegen goed toepasbaar in het openbaar groen. Deze gemeenten zijn van mening dat deze beplanting goed extensief te onderhouden is. Zij geven aan dat het essentieel is dat hierbij het juiste assortiment vaste planten op de juiste locatie toegepast wordt.

Belangrijk voor een geslaagde toepassing, is een geschikte grond. De ondergrond dient voldoende vochtig te zijn en de grond moet vrij zijn van wortelonkruiden. Verder speelt, evenals bij sierheesters, het bodembedekkende vermogen van de planten een rol. Daarnaast moeten de planten voldoende sterk zijn, zodat ze bijvoorbeeld onder droge en koude omstandigheden kunnen overleven, maar ook beter tegen betreden bestand zijn. Evenals sierheesters, zijn vaste planten onder te verdelen in schaduw-, zon- en halfschaduwplanten.

Het onderhoud van vaste planten is wat complexer dan dat van rozen en sierheesters en bestaat hoofdzakelijk uit wieden, terugknippen, water geven en bemesten. Door een juiste assortimentskeuze is water geven en bemesten minder nodig. Vooral in het jaar van aanleg moet er veel handmatig gewied worden. Het aantal planten per m² speelt een belangrijke rol bij de onderdrukking van onkruid (richtlijn: ca. 10 planten/m², het vak is het tweede jaar dan doorgaans volledig dichtgegroeid). Een dure oplossing om onkruid te weren is de bodem bedekken met een afdekmiddel (bijvoorbeeld afbreekbare plastics, boomschors, Asofil of Biotop). Sommige gemeenten experimenteren met het maaien van vaste planten.

Momenteel is de teelt van vaste planten voor 95 procent op de consumentenmarkt gericht. In tabel 2 staan voorbeelden van assortiment dat wordt aanbevolen voor toepassing in het openbaar groen.

Tabel 2: Geschikt assortiment vaste planten voor het openbaar groen

Geschikt assortiment vaste planten voor het openbaar groen	
<i>Alchemilla mollis</i>	<i>Lamium galeobdolon</i>
<i>Aster ageratoides</i> ‘Asran’	<i>Luzula sylvatica</i>
<i>Fragaria chioensis</i> ‘Chaval’	<i>Lysimachia punctata</i>
<i>Hosta</i> (soorten met grote bladeren)	<i>Nepeta faassenii</i> ‘Six Hills Giant’
<i>Geranium cantabrigiense</i> ‘Cambridge’	<i>Persicaria amplexicaulis</i>
<i>Geranium cantabrigiense</i> ‘Karmina’	<i>Symphytum grandiflorum</i>
<i>Geranium macrorrhizum</i>	<i>Tellima grandiflora</i>
<i>Geranium x oxonianum</i> ‘Claridge Druce’	<i>Tiarella cordifolia</i>
<i>Hemerocallis</i> in cultivars	<i>Waldsteinia ternata</i>

2.3 Rozen

Rozen worden op kleinschalige wijze toegepast in het openbaar groen. De toepassing van geoculeerde rozen is de laatste jaren bijna gereduceerd tot nul, aangezien deze rozen niet in het extensieve beleid van gemeenten passen (vergen veel onderhoud). Diverse gemeenten passen rozen op eigen wortel toe. Voordeel van deze rozen is dat ze machinaal te snoeien zijn en goed de bodem bedekken. Het nadeel van rozen in het openbaar groen is dat er veel zwerfvuil in blijft hangen en dat het onkruid tussen het gewas moeilijk te verwijderen is. Snelle bodembedekking is daarom een vereiste bij de toepassing van rozen in het openbaar groen. Tegelijkertijd is het bij rozen belangrijk een assortiment te kiezen dat weinig ziektegevoelig is en compact groeit. Dit laatste is met name belangrijk i.v.m. snoeien. Rozen hebben een voorkeur voor zonnige en vooral luchtige standplaatsen. De grond moet vrij zijn van schadelijke aaltjes. Door de rozen na de eerste bloei te voorzien van water en meststoffen, wordt een nieuwe bloei bevorderd.

Rozen in het openbaar groen

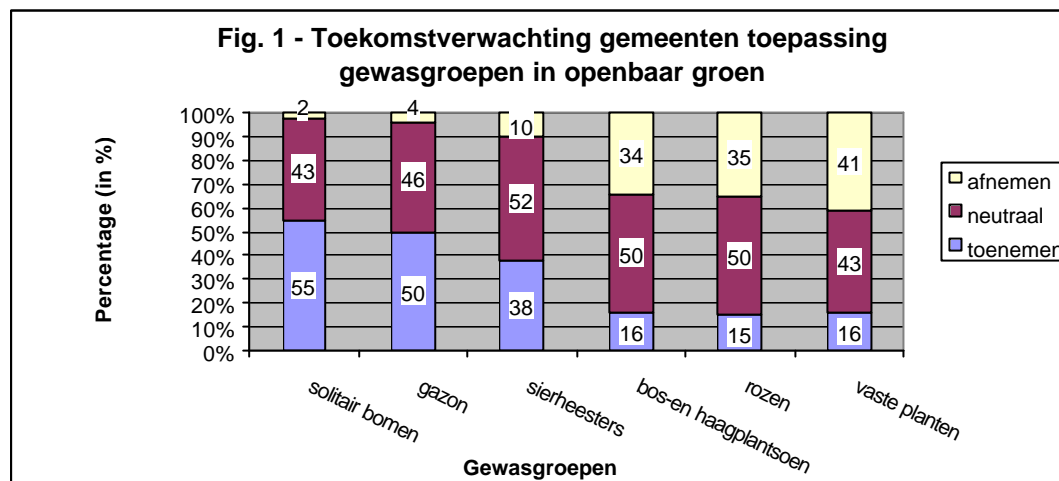
Enkele voorbeelden van de vele rozen die aan bovenstaande eisen voldoen, zijn in tabel 3 te vinden.

Tabel 3: Geschikt assortiment rozen voor het openbaar groen

Geschikt assortiment rozen voor het openbaar groen
<i>Rosa</i> Heidetraum ®
<i>Rosa</i> Bonica 82 ®
<i>Rosa</i> Mirato ®
<i>Rosa</i> White Pavement ®
<i>Rosa</i> Austriana ®
<i>Rosa</i> 'Nozomi'
<i>Rosa</i> Golf ®
<i>Rosa</i> Lavender Friendship ®
<i>Rosa</i> 'Silver River'
<i>Rosa</i> 'Dagmar Hastrup'

1.4 Toekomstverwachting gemeenten

In de enquêtes is de gemeenten gevraagd of ze in de toekomst een groei of een afname van het areaal van de zes belangrijkste ‘groengroepen’ in het openbaar groen verwachten. In figuur 1 staan de resultaten.

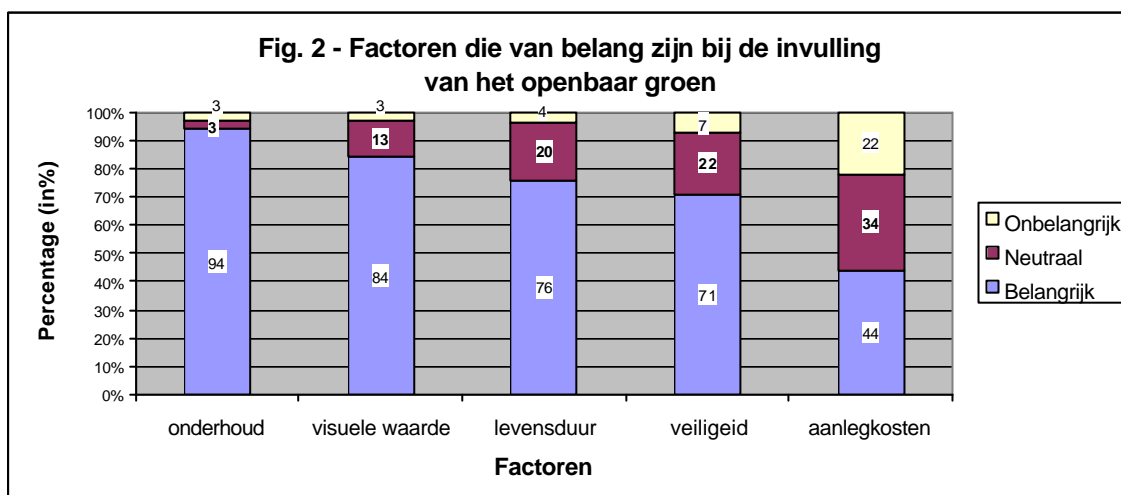
De meeste gemeenten (55%) verwachten een toename in het gebruik van solitairbomen ten opzichte van het huidige gebruik. Volgens de helft van de gemeenten zal ook het gebruik van gazon in de toekomst (verder) toenemen. Van de respondenten verwacht 52 procent dat de toepassing van sierheester gelijk zal blijven, 38 procent verwacht een toename van het areaal sierheesters. Voor rozen schat de helft van de respondenten in dat het gebruik gelijk zal blijven, 35 procent verwacht in de toekomst minder rozen in het openbaar groen dan nu. Wat betreft vaste planten, verwacht 43 procent evenveel vaste planten in het openbaar groen als momenteel het geval is, 41 procent verwacht dat het areaal vaste planten kleiner wordt. Het gebruik van bos- en haagplantsoen zal in de toekomst volgens 34 procent van de respondenten afnemen en volgens de helft van de gemeenten gelijk blijven.

3. Beleid gemeenten

Het gemeentelijk groenbeleid is in Nederland ingedeeld in drie plannen. Dit zijn het groenwerkplan, groenstructuurplan en het groenbeheersplan. In deze plannen staat zowel het beleid op korte als lange termijn. De belangrijkste zaken die betrekking hebben op het gemeentelijk beleid op het gebied van de toepassing van vaste planten, rozen en sierheesters in het openbaar groen, worden hieronder beschreven.

3.1 Aanleg en onderhoud

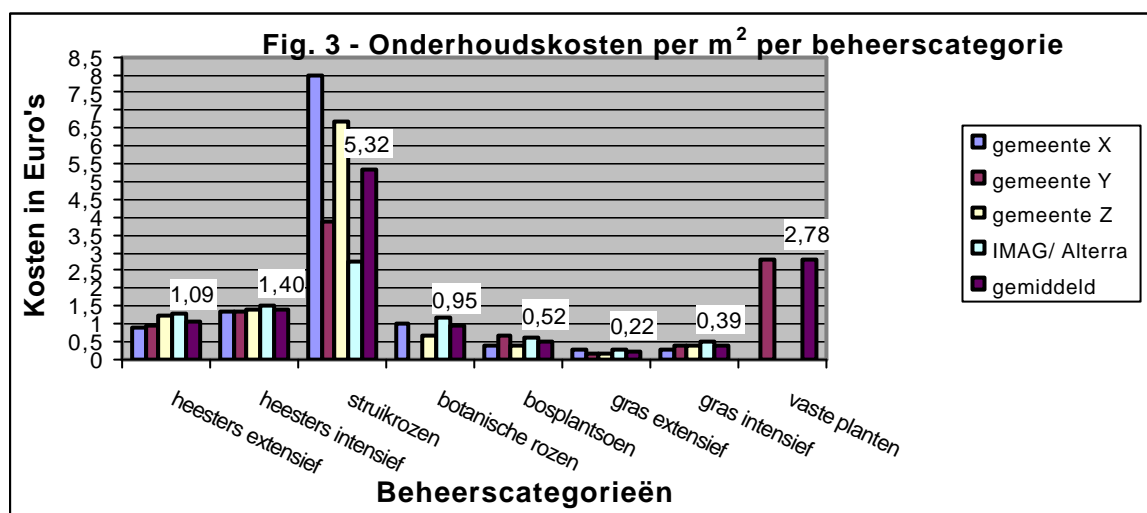
Met betrekking tot de invulling van het openbaar groen, zijn de volgende vijf factoren via de enquêtes aan de gemeenten voorgelegd: onderhoud, visuele waarde, levensduur, veiligheid en aanlegkosten. De resultaten zijn in figuur 2 af te lezen.

Bij de gewaskeuze spelen de kosten voor onderhoud, zoals verwacht, een zeer belangrijke rol; maar liefst 94 procent van de gemeenten gaf dit aan. Ook visuele waarde (84 procent), levensduur (76 procent) en veiligheid (71 procent) vinden gemeenten belangrijk bij de invulling van het openbaar groen. De aanlegkosten wegen bij 44 procent van de gemeenten mee.

Boomkwekerijproducten zijn duurder in aanschaf. Gezien bovenstaande resultaten, lijkt dit een minder groot probleem. De onderhoudskosten zijn eerder een beperkende factor voor de toepassing. Maar liefst 53 procent van de geënquêteerde gemeenten vindt het budget niet toereikend voor het onderhoud van het openbaar groen. In de enquêtes gaven de gemeenten aan dat het onderhoud voor alle drie gewasgroepen voornamelijk uit onkruid wieden bestaat, gevolgd door zwerfafval opruimen en snoeien. Minder tijd gaat zitten in bemesten en het minst tijd in gewasbescherming. Bij de toepassing van vaste planten, rozen en sierheester, is in het eerste jaar veel arbeid nodig om de gewassen te onderhouden. Vooral onkruid, dat in veel gevallen handmatig verwijderd moet worden, kan voor problemen zorgen.

Uit een onderzoek van Alterra en het IMAG in 2001 onder 16 gemeenten, bleken de gemiddelde onderhoudskosten van het openbaar groen per vierkante meter €0,93 te zijn, met maximale verschillen tussen gemeenten van €0,67. De studenten hebben deze 16 gemeenten in het onderzoek aangevuld met de gegevens over de onderhoudskosten van drie nieuwe gemeenten. De resultaten staan in figuur 3.

De onderhoudskosten voor struikrozen zijn in dit onderzoek verreweg het hoogst van alle beheerscategorieën met gemiddeld €5,32 per m², gevolgd door die van vaste planten (gemiddeld €2,78 per m²). Sierheesters staan op de derde en vierde plaats (intensief €1,40 per m², extensief 1,09 per m²), gevolgd door (bodembedekkende) botanische rozen (€0,95 per m²) en bosplantsoen (€0,52 per m²). Gras gaf bij de 19 gemeenten de laagste kosten voor onderhoud (0,39 per m² intensief/gazon en 0,22 per m² extensief). Hierbij wordt opgemerkt dat er grote verschillen tussen de gemeenten zijn; er zijn ook gemeenten waarbij vaste planten kunnen concurreren met gazon.

Door bodembedekkende planten te gebruiken, vindt er sneller bodembedekking plaats waardoor onkruid veel minder snel de kans krijgt zich te ontwikkelen. Na verloop van jaren is echter minder onderhoud nodig. De onderhoudswerkzaamheden (maaïen) voor gras/gazon blijft elk jaar gelijk. Vaste planten, rozen en sierheesters hoeven na verloop van tijd nog één keer per jaar gesnoeid te worden. Machinaal onderhoud kan in bepaalde gevallen een optie zijn om de kosten te drukken. In de aanlegfase kunnen kosten gedrukt worden door dichter te planten, een goede kwaliteit te planten en te zorgen voor goede grond (onkruidvrij, goede structuur).

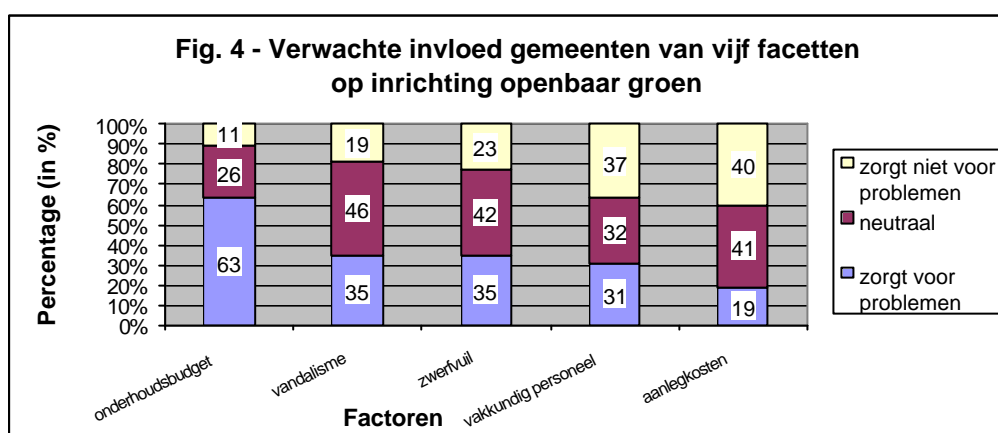
3.2 Kennis

Om de planten op een succesvolle manier in het openbaar groen toe te passen (met name 'juiste plant op de juiste plaats, zie 2.1 t/m 2.3), is kennis nodig. In de enquête gaven gemeenten aan het meest kennis te bezitten over sierheesters, gevolgd door rozen en vaste planten. Om diverse redenen is bij veel gemeenten een afname in kennis waar te nemen (beschikbaarheid vakbekwaam personeel, uitbesteding diverse werkzaamheden). De leveranciers van de planten spelen daarom een belangrijke rol bij de kennisoverdracht over zowel sortiment als beheersaspecten

(ziektegevoeligheid, groeiwijze waaronder bodembedekking, eisen aan de grond, vorstgevoeligheid, etc.). In de enquêtes gaf maar liefst 67 procent van de gemeenten aan behoefte te hebben aan begeleiding vanuit de leveranciers op het gebied van de beplantingskeuze. Andersom is het belangrijk dat gemeenten hun ervaringen terugkoppelen met de leveranciers.

3.3 Toekomstverwachting gemeenten

In de enquêtes is de gemeenten tot slot gevraagd naar de toekomstverwachtingen van vijf facetten op de inrichting van het openbaar groen. In figuur zijn de resultaten te vinden.

In de figuur is te zien dat maar liefst 63 procent van de gemeenten verwacht dat het onderhoudsbudget in de toekomst voor problemen zal zorgen, terwijl 11 procent geen problemen op dit gebied voorziet. Over vandalisme en zwerfvuil zijn de meningen ongeveer gelijk; 35 procent denkt dat deze facetten voor problemen zullen zorgen in het openbaar groen. Respectievelijk 46 procent en 42 procent van de respondenten denkt dat deze facetten geen invloed hebben. Wat betreft vakkundig personeel, denkt 37 procent van de gemeenten dat dit geen problemen op zal leveren in de toekomst, tegenover 31 procent die denkt van wel. De aanlegkosten wordt slechts door 19 procent van de gemeenten als toekomstig probleem gezien.